

Landbruksdepartementet
Postboks 8007 Dep
0030 Oslo

29.06.04

**HØRINGSUTTALELSE:
ODELSLOVUTVALGETS INNSTILLING NOU 2003:26
OM ODELS- OG ÅSETESRETTE**

Norges Bygdekvinnelag (NBK) viser til høringsbrev fra Landbruksdepartementet datert 13. november 2003, der departementet ber om uttalelse til Odelslovutvalgets innstilling NOU 2003:26 Om odels- og åsetesretten.

NBK har hatt odelslovutvalgets innstilling ute til høring i organisasjonen. I denne sammenheng ble det laget et studieopplegg på den offentlige utredningen om odelsloven. Dette studieopplegget ble sendt alle lokal- og fylkeslag, og har resultert i flere innsendte høringssvar til NBK sentralt. Styret i Norges Bygdekvinnelag har behandlet saken, og vil med dette gi en høringsuttalelse til odelslovutvalgets innstilling.

Departementet ber i høringsbrevet om at merknadene skal skrives kronologisk ut fra systemet i innstillinga. Dette vil NBK gjøre med ett unntak: Utvalgets tilleggsmandat, det vil si spørsmålet om odelsloven skal opprettholdes eller avvikles, vil bli kommentert innledningsvis.

I tillegg til utvalgets tilleggsmandat vil følgende paragrafer bli kommentert:

- Kapittel I – om hva som kan odles (§§ 1-6)
Odelsloven § 2 – arealkrav
- Kapittel II – vilkår for odelsrett (§§ 7-11)
Odelsloven § 8 – odelslekten
- Kapittel III – om odelsrekkefølgen (§§ 12-14)
Odelsloven § 13 – odelsprioritet ved samodling
- Kapittel VI – alminnelige avgrensninger (§§ 19-26)
Odelsloven § 20 – overdragelse til annen enn den best berettigede
- Kapittel VII – om bo- og driveplikt (§§ 27-29)
Odelsloven § 27
- Kapittel IX – gjenlevende ektefelle (§§ 34-39)
Odelsloven § 36
- Kapittel X – preskripsjon/foreldelse (§§ 40-48)
Odelsloven § 40
- Kapittel XI – overgangsreglene i gjeldende lov (§§ 77-79)
Odelsloven § 78 første ledd

Feil! Tallet kan ikke representeres i det angitte formatet.

NORGES BYGDEKVINNELAGS STANDPUNKT I FORHOLD TIL SPØRSMÅLET OM ODELSRETTSINSTITUTTET BØR OPPRETTHOLDES ELLER IKKE

Norges Bygdekvinnelag støtter flertallets forslag.

→ Utvalgets flertall ønsker at odelsretten skal bestå.

Norges Bygdekvinnelags vurdering:

Odelretten er en privatrettslig særrett for den slekt som gjennom en viss tid har hatt tilknytning til en bestemt landbrukseiendom, og slik at det mellom de i slekten som har odelsrett, er en rangordning (prioritetsrekkefølge). Norges Bygdekvinnelag mener det er positivt å få en evaluering av odelslovgivningen. En evaluering kan bringe odelsretten mer i samsvar både med de landbrukspolitiske mål og vanlige folks rettsoppfatning.

Som nevnt i Utvalgets innstilling mener også Norges Bygdekvinnelag at odelsretten er en viktig del av vår rettslige kulturarv. Odelretten har uten tvil preget og preger utviklingen av norsk landbruk. Norges Bygdekvinnelag mener at den med sitt vern i grunnloven har bidratt til forutsigbarhet for landbrukets yrkesutøvere. Odelsoven har vært og er viktig i forhold til det å sikre en langsiktighet og stabilitet i næringen, som igjen virker styrkende for norsk landbruk så vel faglig som økonomisk. I tillegg mener NBK at odelsloven opprettholder en eier- og bruksstruktur som virker stabiliserende på bosettingsmønsteret. Norges Bygdekvinnelag er opptatt av at landbruksarealer ikke skal være en ordinær handelsvare og spekulasjonsobjekt, og mener Odelsoven bidrar til å motvirke nettopp dette.

Selv om odelsretten i en del tilfeller kan skape problemer slik at konflikter oppstår, mener NBK at dette veies opp med at odelsretten også løser en hel del mulige konfliktspørsmål, og dermed også bidrar til å forebygge konflikter.

I Odelsovetvalgets mandat er det særskilt bedt om å vurdere i hvilken grad virkningene av odelslovens regler har for kvinners situasjon i landbruket. Utvalgets konklusjon er at i et likestillingsperspektiv spiller odelsretten fremdeles en viktig rolle for det mål å styrke kvinneandelen i landbruket. Norges Bygdekvinnelag er helt enig i utvalgets konklusjon, og mener en av de mest tungtveiende årsakene til å opprettholde odelsloven nettopp ligger i sakens likestillings- og kvinneperspektiv.

Det er en fordel for distriktene generelt og norsk landbruk spesielt å øke andelen kvinnelige bønder. Som det fremgår av innstillingens tabeller, er kvinnene underrepresentert som eiere og drivere av landbrukseiendommer, en tendens som forsterkes jo større eiendommene er. I 1974 ble odelsloven endret slik at det eldste barnet, uavhengig av kjønn, fikk best odelsrett. I dag har kvinner odelsrett til jorda på lik linje med menn. Denne lovendringen var et resultat av viljen til likestilling ellers i samfunnet, og det er nå førstegenerasjons odelsjenter med bedre rett enn bror overtar. De nye jentene har derfor ikke lange tradisjonen for å ta førstevalget. Til tross for at odelsrettslige regler i dag er kjønnsnøytrale er det, som utvalget nevner, en lang rekke faktorer utenfor odelsloven som avgjør hvorvidt jenter vil benytte seg av denne muligheten når de har prioritet. Blant disse er de nærmeststående holdninger og oppfatninger av stor betydning. NBK er enig med utvalget i at tidligere tiders oppfatning om at gutter bør ha fortrinn for jenter, slik den var nedfelt i eldre lovs kjønnsdiskriminerende regler, fremdeles spiller en ikke ubetydelig rolle. Norges Bygdekvinnelag støtter utvalget i at odelsretten står der som rettighet, og selv om denne ikke blir benyttet på en slik måte at rettsapparatet blir trukket inn, vil den i familiesituasjonen der eiendommens fremtid skal klarlegges, ha en betydelig motstandskraft overfor tradisjonell eller situasjonsbetinget argumentasjon for at en gutt bør overta.

NORGES BYGDEKVINNELAGS FORSLAG TIL LOVENDRINGER

Kapittel I – om hva som kan odles (§§ 1-6) Odelsloven § 2 – arealkrav

Norges Bygdekvinnelag støtter mindretallets forslag.

- Utvalgets mindretall foreslår at § 2 første og annet ledd får følgende utforming:
”Ein eigedom blir rekna som odlingsjord når anten jordbruksarealet er minst 30 dekar, eller det produktive skogarealet er minst 500 dekar. Ein eigedom med minst 20 dekar jordbruksareal blir likevel rekna som odlingsjord når anna areal er minst 100 dekar...”

Norges Bygdekvinnelags vurdering:

Norges Bygdekvinnelag støtter i denne sammenheng mindretallets argumentasjon. Som konsekvens av blant annet topografi, klima og andre naturgitte rammevilkår er det, som nevnt av utvalgets mindretall, store forskjeller i eiendomsstruktur i de ulike delene av landet. En markert økning av arealgrensen for odelseiendommer vil føre til at mange landbrukseiendommer i enkelte deler av landet ikke blir odelseiendommer. I Sogn og Fjordane kan for eksempel tallet på eiendommer som tilfredsstillere arealkrava i § 2 bli redusert med ca. 3.000 dersom flertallsforslaget vinner fram, sammenlignet med en reduksjon på ca. 800 eiendommer etter mindretallets forslag. Norges Bygdekvinnelag mener at en utvikling med færre odelseiendommer ikke vil være i samsvar med målet om å opprettholde et aktivt landbruk over hele landet. NBK vil likevel understreke at en ser behovet for at arealgrensene ikke settes så lavt at odelsloven får virkning for det som kan oppfattes som rene ferie- og fritidseiendommer.

Et annet argument som styrker mindretallets forslag er dagens fokus og landbrukspolitiske satsing på småskalaproduksjon og nytenking innenfor landbruksnæringa. Dette innebærer at det ikke nødvendigvis er arealstørrelsen som virker bestemmende for inntekts- og sysselsettingsmulighetene på bruket. Grønn Omsorg, bygdeturisme, frukt- og bær dyrking er alle eksempler på alternative muligheter å ta i bruk gården på, og stadig oftere ser en nettopp at inntektpotensialet på det enkelte bruk i stor grad kan være uavhengig av arealstørrelsen.

Innstillingens statistikk viser at jenter i større grad overtar mindre eiendommer. NBK mener at arealgrensen må holdes på et relativt lavt nivå for å sikre at jenter overtar eiendommer også i framtida. Dette innebærer at ikke bare odelslovinstituttet i seg selv, men også arealgrensens nivå er avgjørende for å sikre likestilling i landbruket.

Norges Bygdekvinnelag frykter at det å fjerne odelsinstituttet for mange bruk i deler av landet med stor sannsynlighet kan føre til færre bruk i drift. Færre bruk i drift kan få konsekvenser for den verdi jordbruket har for andre distriktsnæringer, eksempelvis turisme. Et levende kulturlandskap bidrar til attraktive turistområder.

Kapittel II – vilkår for odelsrett (§§ 7-11) Odelsloven § 8 – odelslekten

Norges Bygdekvinnelag støtter mindretallets forslag.

- Utvalgets mindretall foreslår at § 8 får følgende utforming:
”Utanom odlaren får også etterkomarane hans odelsrett dersom nokon av foreldra har ått heile eigedomen med odel. For felles etterkomarar av sameigarar krevst det likevel ikkje at odelsrettshavaren av foreldra har ått heile eigedomen.”

Norges Bygdekvinnelags vurdering:

NBK mener det bør foretas en innsnevring av kretsen av de odelsberettigede, slik at odelsretten i prinsippet kun gjelder for de som har vokst opp på eiendommen, det vil si i rett nedadstigende linje. Norges Bygdekvinnelag vil i denne sammenheng vektlegge at det i mange situasjoner hvor odelsretten blir benyttet via løsnings sak, er situasjoner hvor barna på eiendommen ikke ønsker å overta eiendommen og hvor eieren og hans nære familie er enige om salg, men hvor det er fjernere beslektede, for eksempel søskenbarn, som vanskeliggjør et salg til utenforstående.

Ideelt sett mener NBK at riktig odelsrekkefølge må bli at eldste barns barn går foran yngre søsken av eldste barn, men i følge mindretallets innstilling kan dette være problematisk. Norges Bygdekvinnelag vil derfor utfordre myndighetene om å komme fram til en løsning som tar høyde for en slik rekkefølge av odelslekten.

Blant den fjernere odelslekten vil det heller sjelden være noen som har velbegrunnede forventninger om å overta odelsbruket. Der så skjer kan det være andre motiv enn de som odelsretten favner om som gjør det interessant å vurdere bruk av retten sin. Dette kan være i tilfeller med mindre gårder, som er best egnet som bosted- og fritidseiendom. I et samfunn der stadig flere får et fjernere forhold til landbrukets virkelighet, finnes det nok flere av dem som finner det interessant å eie en større eiendom bare for å eie den.

Norges Bygdekvinnelag mener at mindretallets forslag kan bidra til raskere bruksovertakelser.

Når det gjelder forholdet for en barnløs eier som har et tett forhold til nieser/nevøer, vil NBK støtte seg til Utvalgets mindretall, der det presiseres at en innsnevring av odelsretten ikke vil forhindre at eieren, dersom hun/han ønsker det, kan overdra eiendommen frivillig til den niese/nevø eieren er knyttet til.

Norges Bygdekvinnelag mener det er riktig å ha en odelslov som er i samsvar med folks rettsoppfatning. Alle forstår at barn har rettslige krav, men ikke at disse kravene skal gjelde fjernere slektninger. Med utgangspunkt i dette mener NBK at en innsnevring av odelslekten vil styrke odelsrettsinstituttet for framtida.

Kapittel III – om odelsrekkefølgen (§§ 12-14) Odelsloven § 13 – odelsprioritet ved samodling

Norges Bygdekvinnelag støtter Utvalget i at også samboere skal kunne samodle under nærmere angitte betingelser, og at også samboende skal være beskyttet ved den odelsberettigedes død.

Norges Bygdekvinnelags vurdering:

Norges Bygdekvinnelag mener at tiden er moden for å gi samboende og registrerte partnere adgang til samodling tilsvarende det som gjelder for ektefeller i felleseie. Dette er i tråd med den utvikling en ser i samfunnet i dag, der mange velger å leve i samboerskap framfor ekteskap. NBK vil presisere at endringsforslaget støttes med bakgrunn i at samboerforholdet må være dokumentert.

Kapittel VI – alminnelige avgrensninger (§§ 19-26) Odelsloven § 20 – overdragelse til annen enn den best berettigede

Norges Bygdekvinnelag støtter Utvalget i at fristen for bruk av kjøpstilbud skal kortes ned til 2 måneder.

Norges Bygdekvinnelags vurdering:

I og med NBK også støtter, slik det fremgår av kommentarene til § 40, Utvalgets forslag om å forkorte den alminnelige foreldelsesfristen til 6 måneder, mener organisasjonen det er naturlig å forkorte tilbudsfristen til 2 måneder.

Kapittel VII – om bo- og driveplikt (§§ 27-29) Odelsloven § 27

Norges Bygdekvinnelag støtter Utvalgets fire medlemmer (Indgjerd Værdal, Hersleth Holsen, Kveberg og Svastuen) som mener at bo- og drivepliktreglene fortsatt bør ha sin hjemmel i odelsloven.

Norges Bygdekvinnelags vurdering:

NBK støtter disse fire medlemmenes argumentasjon for å opprettholde regelen på dette punktet. Bo- og drivepliktbestemmelsene har vært og er grunnleggende prinsipp i landbrukslovgivningen. Samtidig er de sentrale virkemidler i utviklingen av landbruksnæringen og for bosettingen i distriktene (jamfør ovenfor nevnte medlemmer av Utvalget). NBK deler disse medlemmenes oppfatning om at odelsloven med basis i Grunnloven gir en helt annen rettslig forankring og et langt tryggere lovmessig vern, enn om bo- og drivepliktsbestemmelsene skulle forankres i en konsesjonslov som stadig er i endring.

I tillegg mener også NBK at det er logisk å ha regelverket hjemlet i den lov som omfatter det overveiende antall av de totale eiendomsoverdragelser, nemlig odelseiendommer.

Kapittel IX – gjenlevende ektefelle (§§ 34-39) Odelsloven §§ 34 og 36

Norges Bygdekvinnelag går inn for å avvikle odelslovens §§ 34 og 36.

Norges Bygdekvinnelags vurdering:

De såkalte ”enkefordrivningsparagrafene”, §§ 34 og 36, åpner for at tilgiftede til gård kan fordrives ved ektefelles død. Norges Bygdekvinnelag mener den fordrivningsrett til barn og fjernere slektninger som disse paragrafene åpner for er diskriminerende.

Hvis ikke disse ”enkefordrivningsparagrafene” avvikles/endres vil det fortsatt være slik i mange år framover at det i hovedsak er kvinner disse bestemmelsene vil ramme. I forhold til § 34 vil det i de fleste tilfellene være kvinnens barn som har fordrivningsrett og ikke mannens søsken eller fjernere slektninger. I enkelte tilfeller vil det være mannens barn fra et tidligere ekteskap eller barn utenfor ekteskap som har rett til fordrivning, noe som lett kan føre til en vanskelig situasjon for kvinnen.

Dersom § 34 fortsatt skal gjelde må den utvides til også å omfatte odelskverner fordi en hensikt er at yngre krefter skal slippe til.

Kapittel X – preskripsjon/foreldelse (§§ 40-48) Odelsloven § 40

Norges Bygdekvinnelag støtter Utvalget i at fristen for bruk av alminnelig løsningsfrist skal kortes ned til 6 måneder.

Norges Bygdekvinnelags vurdering:

Norges Bygdekvinnelag mener en sådan frist må fremstå som rimelig, og ser at det å bruke sin odelsrett er en vesentlig avgjørelse som krever tid til overveielse. Det er mye som skal tenkes gjennom i en slik situasjon, det være seg av blant annet økonomisk og sosiale/private grunner.

NBK mener at det i alminnelighet for den aktuelle eier vil være slik at hun/han i ervervsfasen kjente til at eiendommen var odelsjord, og at man derfor kunne risikere et løsningskrav. Samtidig som hensyn til den odelsberettigedes side må veie tungt er det også av avgjørende betydning for den aktuelle eier at hun/han får vite så fort som mulig hva hennes/hans livssituasjon vil bli.

Kapittel XI – overgangsreglene i gjeldende lov (§§ 77-79) Odelsloven § 78 første ledd

**Norges Bygdekvinnelag støtter Utvalget i at § 78 første ledd får følgende utforming:
”Reglane i denne lova får òg verknad for dei som er fødte eller adopterte før lova vart sett i kraft, bortsett frå dei tilhøva som er regulert i andre og tredje leden.”**

Norges Bygdekvinnelags vurdering:

Som antydnet i Odelslovutvalgets innstilling mener NBK at overgangsbestemmelsene i odelsloven § 78 fortsatt diskriminerer kvinner i forhold til brødre eller onkler født før 1965, samt adoptivbarn og barn født utenfor ekteskap før 1965. Slik overgangsbestemmelsene foreligger i dag vil de også stride mot det Den europeiske menneskerettighetskommisjonen (EMK) står for. Norges Bygdekvinnelag mener at den modernisering av § 78 som Utvalget foreslår er helt i overensstemmelse med dagens rettsoppfatning.

Norges Bygdekvinnelag håper organisasjonens innspill tas til følge i det videre arbeidet med Odelslovutvalgets innstilling NOU 2003:26 Om odels- og åsetesretten.

Med hilsen
Norges Bygdekvinnelag

Tove Ødeskaug
Leder

Ellen Klynderud
Generalsekretær